

LEZBİYEN*LERİN İNSAN HAKLARI RAPORU

Hazırlayan

Damla Umut Uzun

Katkıda Bulunanlar

Aylime Aslı Demir

Defne Güzel

Deniz Öztürk

Janset Kalan

Seçin Tuncel

Suay Yüksel

Yayımlayan

Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği

26 Nisan 2024, Ankara

Bu kitap parayla satılamaz. İnsan haklarının desteklenmesi amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir.

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere Çankaya - Ankara

Telefon: +90 312 230 0358

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosglderneği.org

www.kaosgl.org

www.kaosglderneği.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
METODOLOJİ	5
ARKA PLAN	7
• Türkiye’de Lezbiyen* Örgütlenmelerine Kısa Bir Bakış	7
• Toplumda Lezbiyen* Algısı ve Lezfobi	9
TÜRKİYE’DE LEZBİYEN*LERİN İNSAN HAKLARI DURUMU	12
Kamusal Alanda Lezfobi ve Bifobi	12
İstihdam ve Çalışma Hayatı	14
Sağlık Hakkına Erişim	16
Adalet Erişim	18
Eğitim Hakkı	20
İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü	22
Barınma Hakkı	23
SONUÇ	25

GİRİŞ

Son yıllarda yükselen toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin hedefi haline gelen LGBTİ+’lar, küresel olarak bir yandan en görünür dönemlerini yaşarken öte yandan muhafazakâr ideolojiler tarafından en çok baskıya uğradıkları zamanlardan geçiyor. Dijital araçların yaygın kullanımıyla LGBTİ+ görünürlüğü daha geniş kitlelere ulaşırken, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik mücadelesinin kazanımlarını da çoğaltıyor. Buna karşın cinsiyetçi, cis-heteroseksist, ataerkil ve ahlakçı zihniyetlerin feminist ve LGBTİ+ kimliklere karşı saldırganlıkları da artıyor. Bu küresel ‘cinsiyet ve cinsellik krizi’ içinde LGBTİ+ toplumunda sesi en az duyulan gruplardan olan “lezbiyenler*”, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yanında - homofobiden farklı olarak - kadın düşmanlığı, bifobi, transfobi ve orospufobi gibi çok katmanlı ayrımcılıkların keşişimindeki *lezfobiden* de nasibini alıyor.

Kaos GL Derneği, 2007 yılından bu yana LGBTİ+’ların uğradığı insan hakları ihlallerini medya izleme verileri üzerinden raporlaştırıyor ve istihdam, adalete erişim, sağlığa erişim gibi çeşitli hak alanlarında LGBTİ+’ların durumunu nitel ve nicel araştırmalarla bulgulamaya çalışıyor. Bu rapora ve araştırmalarda lezbiyen*’lere dair ayrıştırılmış verilerin niteliksel olarak yetersiz olması, kadın hareketi ve LGBTİ+ hareketten de azade olmayan lezfbik, transfobik ve ataerkil söylemler, bu konuda queer feminist bir bakış açısıyla ayrı bir çalışma yapılması gerektiğini gün yüzüne çıkardı. Bu raporda “lezbiyen*”¹ kavramı ile cis veya trans lezbiyen/ biseksüel kadınlar, non-binaryler, interseksler, queerler ya da kısaca politik olarak lezbiyen aktivizmine gönül veren herkesi kapsamayı amaçladık ve bu öznelerin lezfobiden kaynaklanan öznel sorunlarına odaklandık.

---

¹ Lezbiyen kimliğinin “*” ile kullanımı ilk olarak 2016 ILGA-Europe Konferansı sırasında lezbiyen konulu bir atölye sonrasında örgütlenen ve 2018’de yıllık olarak düzenlenmeye başlayan Avrupa ve Orta Asya Lezbiyen* Konferansı (EL*C) topluluğu tarafından ‘lezbiyen’in içine sığdırılmayanları kapsama amacıyla kullanılmıştır. Konferansın resmî internet sitesinde kullandıkları “*” işareti için yer alan açıklama şöyle: “*Bizim amacımız kapsayıcı bir Avrupa lezbiyen konferansı örgütlemek. Buna bilerek ve isteyerek lezbiyen diyoruz; öte yandan, biliyoruz ki kullanacağımız her kategori ya da etiket topluluğumuzun çeşitliliğini yansıtmakta yetersiz kalacak. Bizden önceki birçok lezbiyen örgütlenmesinin içerme veya dışlama problemleriyle boğuştuğunu biliyoruz. Buna rağmen, ‘lezbiyen’ kelimesini kullanmak, görünürlük, güçlenme ve temsil açısından bizim politik mücadelemizin bir parçası. Bu yüzden sözcüğü ‘lezbiyen*’ şeklinde kullanıyoruz. Böylece kendini lezbiyen, feminist, biseksüel veya queer olarak tanımlayan ya da lezbiyen aktivizmle bağlantılı olduğunu hisseden herkesi içermeyi amaçlıyoruz.*”

İlk olarak, Türkiye’de lezbiyen, biseksüel kadınlar ve non-binary’leri konu alan akademik çalışmalardan, LGBTİ+ insan hakları raporlarından ve medya araştırmalarından yararlandığımız bu çalışmada, niteliksel bağlamı güçlendirmek için LGBTİ+ hareketi ile ilişkilenen 10 lezbiyen* ile derinlemesine görüşmeler yaptık. Yıllık olarak yayımlanan Kaos GL LGBTİ+’ların İnsan Hakları raporlarından farklı olarak bu raporda görüşmelerin analizi doğrultusunda Türkiye’deki mevcut politik ortamda lezbiyenler* için en öne çıkan hak ihlali alanlarına yer verdik.

Rapor bir yönüyle, lezbiyen*lerin temel insan haklarından yararlanmaları önünde LGBTİ+ karşıtı politika ve uygulamaların, nefret söyleminin ve ayrımcılığın neden olduğu engellere dikkat çeken ve Türkiye’deki lezbiyen belleği derleyen kapsamlı bir yayın olma iddiasını taşıyor. Öte yandan, Türkiye’de ve dünyada etkili olmaya başlayan trans dışlayıcı radikal feminist (TERF) veya seks işçisi dışlayıcı radikal feminist (SWERF) hareketler gibi cinsiyete özcü² bir biçimde yaklaşan - en basit haliyle transları ‘kadınılaştırılmış bir erkek’ veya ‘erkeksileştirilmiş bir kadın’ olarak gören-, translara dönük tıbbi bakımın gereksiz olduğunu düşünen; transların bedenlerini aşağılayan, toplumsal cinsiyet bakış açısını kadın-erkek veya ahlaklı-ahlaksız ikiliklerinden öteye götüremeyen ve ‘makul’ bir kadınlık deneyimine odaklanan toplulukların ayrımcı söylemlerine karşı heteroseksist ve cisseksist ezberi bozan, trans hakları mücadelesinin de ilham verdiği gibi herkes için tüm hakları hatırlatan³ bir savunuculuk belgesi işlevi görüyor.

Artan nefret söylemleri ve LGBTİ+ karşıtı politikalarla, örgütlenmenin ve toplanmanın önüne getirilen idari yasaklarla⁴, ‘camdan sarktığı’ gerekçesiyle trans seks işçilerinin evlerinin mühürlenmesiyle⁵, LGBTİ+’ların ifade ve örgütlenme özgürlüğüne karşı yasaklayıcı müdahalelerin bir seçim vaadi haline gelmesiyle⁶, nefret cinayetleri ve nefret saldırılarının sürmesiyle⁷ LGBTİ+’ların hayatı günden güne daha da zorlaştırılıyor. LGBTİ+ derneklerinin ise içinde bulunduğu idari ve toplumsal baskılar, finansal kaynaklara erişim ve sürdürülebilir nitelikli insan kaynağı açısından yaşanan zorluklar, Türkiye’de hak mücadelesi vermeyi ve insan onuruna yakışır şekilde hayatta kalmayı gün geçtikçe zorlaştırıyor. Bu sıkışmışlık

---

² <https://www.5harfliler.com/radikal-kapsayicilik-radikal-feminizmin-trans-kapsayici-tarihini-anlatmak/>

³ <https://www.pembehayat.org/trans-manifesto>

⁴ <https://kaosgl.org/haber/onur-ayi-kronolojisi-yasaklar-lgbti-lari-durduramadi>

⁵ <https://kaosgl.org/haber/bayram-sokak-12-platformu-kuruldu>

⁶ <https://www.gazeteduvar.com.tr/erbakanin-trtdeki-vaadi-lgbt-derneklerinin-tamamini-kapatacagiz-haber-1617024>

⁷ <https://kaosgl.org/haber/bornova-sokak-ta-trans-kadnlara-yonelik-saldirilarin-ardindan-6-kisi-gozaltina-alindi>

içerisinde bu raporun çıkmasında emeği geçen Kaos GL Akademik ve Kültürel Çalışmalar programı ve İnsan Hakları programına, deneyimlerini bizimle paylaşıp raporumuzun zenginleşmesine katkısı olan görüştüğümüz tüm hak savunucularına, geçmişten bugüne örgütlediği mücadele ve dayanışmasıyla LGBTİ+ hareketine güç katan queer feministlere sonsuz teşekkür ederiz.

METODOLOJİ

Bu rapor, lezbiyen*lerin insan haklarından eşit şekilde faydalanmasının önündeki cinsiyetçi, cis-hetero-normatif ve ahlakçı pratiklerden kaynaklı engelleri, lezfobi bağlamında inceleme ihtiyacından ortaya çıktı. Genel anlamda çalışmada, Türkiye’de LGBTİ+’lara dönük insan hakları ihlallerini, hedef göstermeler ve nefret söyleminden özel olarak lezbiyen*lerin nasıl etkilendiğini ortaya koymayı amaçladık. Metodolojik olarak akademik literatür ve güncel raporların incelendiği masa başı araştırmaları, medya izleme ve yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmelerin nitel bir incelemesini içeren karma bir yöntem kullandık.

Rapor, Türkiye’de lezfobik ayrımcılıklara odaklanan queer feminist yaklaşımla yazılmış ilk sivil toplum araştırmalarından olma özelliğinden dolayı, lezbiyen* hareketin belleğine yer vermenin tarihe not düşmek adına önemli olduğunu düşündük. Bu çerçevede ilk olarak 90’lardan bugüne LGBTİ+ hareketin içinde örgütlenmeye başlayan lezbiyen feminist hareket ve Türkiye’deki mevcut lezbiyen* algısına dair bir arka plan derlemesi yapıldı. Bu bağlamda, son yıllarda akademide lezbiyen örgütlenmeleri ve lezbiyen temsilini inceleyen yayınlara ağırlık verdik ve sivil toplumun lezbiyen/ biseksüel kadın ve non -binarylerin görünürlüğü ve eşit haklar mücadelesi için neler ürettiğine göz attık.

İkinci olarak, bu bağlamsal çerçevede lezbiyen*lerin maruz bırakıldığı çoklu ayrımcılıkların arkasındaki dinamikleri daha derinlemesine analiz etmek amacıyla, araştırmamızda öznelere deneyimine başvurduk. Bunun için Türkiye’de LGBTİ+ hareketi içerisinde profesyonel ya da gönüllü olarak aktivizm yapmış/yapan 10 lezbiyen/ biseksüel kadın ve non-binary aktivistle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik. Görüşmeler 2024 yılında gerçekleşti ve katılımcıların hak alanlarında yaşadığı ayrımcılık deneyimlerine odaklanan geniş kapsamlı sorular soruldu. Görüştüğümüz aktivistlerin seçiminde uzmanlık alanlarının ve öznel

kimlik özellikleri çeşitliliğinin yanında 25-45 yaş aralığında kişilerden oluşan bir yaş çeşitliliği mümkün oldu. Araştırmanın etik ilkeleri çerçevesinde görüşmeler gönüllülük esasına dayalı, onay alınmış ve çalışma içerisinde anonim olarak paylaşılmıştır.

Aktivistlerin paylaştığı bilgiler, bireysel aktivizm geçmişleri düşünüldüğünde hem hak temelli bir yaklaşıma hem de kişisel deneyimlere dayanan eleştirel bir perspektife sahip. Bu bağlamda, çalışmaya niteliksel katkısı göz önünde bulundurularak aktivistlerin uzmanlık alanlarına odaklanan ya da lezbiyen, biseksüel, trans, non-binary, + kimliklerinden kaynaklanabilecek ayrımcılıklara dair açık uçlu sorular yönelttik. Her ne kadar görüşmecilerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri araştırmanın kapsamına göre çeşitli tutulmuş olsa da lezbiyen*lerin maruz kaldığı engellilik durumu, mültecilik, interseks durumu vb. gibi kesişimsel ayrımcılıkların daha derinlemesine yansıtılacağı görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Araştırmanın metodolojisi ve kapsamının bu kısıtlılıkları bize sonraki araştırmalarımız için yol haritası çizmemizde yardımcı oldu.

Görüşmelerin niteliksel analizi, temel insan hakları kategorileri temelinde toplumsal cinsiyet ve queer feminist bakış açısıyla yapıldı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Sözleşmelerinde tanınan hak alanları çerçevesinde hazırlanan ve Kaos GL Derneği'nin insan hakları izlemesini raporlaştırmada kullandığı hak kategorilendirmesi, bu araştırmanın tasarımında bir başlangıç noktası olarak alındı. Ancak önceki çalışmaların ortaya koyduğu, LGBTİ+ toplumunun içinde bulunduğu hak ihlalleri gerçeğinin ötesinde, bu raporda biz, lezbiyen*lerin karşı karşıya kaldığı çok katmanlı ayrımcılıkları ve lezfbobiyi ön plana çıkarmayı amaçladık. Bu sebeple, hem görüşme sorularının tasarımında hem örneklemin belirlenmesinde lezbiyen/ biseksüel kadın+ların kamusal temsil ve algısının yanında en fazla hak ihlaline uğradığı eğitim, barınma, sağlık, istihdam, ifade özgürlüğü ve adalete erişim alanlarına yoğunlaştık. Bu alanlarda, yerel LGBTİ+ karşıtı atmosferi yansıtmak için Kaos GL Derneği'nin yıllık olarak ürettiği LGBTİ+'ların İnsan Hakları Raporu⁸, Özel Sektör⁹ ve Kamu Sektöründe¹⁰ LGBTİ+'ların Durumu Araştırması'ndaki verilerden ve analizlerden yararlandık. Öte yandan, lezbiyen/ biseksüel kadınlar, non-binaryler ve intersekslerin maruz bırakıldığı, lezfbobiden kaynaklı ihlalleri analiz

---

⁸ <https://kaosgldernegi.org/images/library/lgbti-larin-i-nsan-haklari-raporu-2023-1.pdf>

⁹ <https://kaosgldernegi.org/images/library/o-zel-sekto-r-2023.pdf>

¹⁰ <https://kaosgldernegi.org/images/library/kamu-c-alis-anlari-2023.pdf>

etmedeki queer feminist bakış açıları sebebiyle, EL*C'nin 2020¹¹, 2021¹² ve 2023¹³ yılında yayımlanan raporları ile FRA LGBTİ Anketi 2019 - Intersection araştırma¹⁴ analizlerinden yararlandık. Ek olarak, araştırmada yürüttüğümüz derinlemesine görüşmelerden çekilen direkt alıntılar ve uzman görüşleri bahsi geçen hak ihlalinin gerçek hayattaki izdüşümünü daha iyi yansıtabilmek için analize eklendi.

ARKA PLAN

● Türkiye'de Lezbiyen* Örgütlenmelerine Kısa Bir Bakış

Türkiye'de lezbiyen* hareketin görünürlük ve eşitlik talepleriyle ilk kez ortaya çıkışı 90'ların başında çeşitli feminist gruplarda örgütlenen lezbiyen/ biseksüel kadınların mücadelelerine dayanır. Bu mücadele ortaya çıkan lezbiyen* oluşumların 1994'te Kaos GL Dergisi etrafında örgütlenmesinde ve derneğin kurulma aşamalarında da devam etmiştir. 2020 yılında yayımlanmış bir çalışma¹⁵, bu ilk örgütlenmeleri kısaca şöyle anlatıyor:

“Lezbiyenlerin birbirlerini bulabilmesi amacıyla kurulan ilk lezbiyen grup olarak bilinen Venüs'ün Kızkardeşleri, Mart 1995'te İstanbul'da kurulur. Lezbiyenleri bir araya getirmeyi, birlikte dayanışmayı amaçlayan grup, evlerde toplanarak bilinç yükseltme etkinlikleri yapar.

1997'de Ankara'da Sappho'nun Kızları kuruluşunu ilan etti. 2 yıl süren mücadele sonrasında, maddi imkanların sınırlı olması sebebiyle kendi sözlerini üretmeye KaosGL içerisinde devam edeceğini açıkladılar.

2002 yılında ise yine Ankara'da lezbiyen feministlerin bir araya gelip oluşturduğu ÖTE-Kİ Ben, kendi çıkardıkları dergi projesi çevresinde faaliyet göstermiştir.

2015 yılında ise LezBiFem grubu, İstanbul'da örgütlenmeye başlamış, birçok ilde etkinlikler düzenleyerek, lezbiyen ve biseksüel cis ve trans kadınları bir araya getirmiştir.”

---

¹¹ Resistance as a Way of Living: Lesbian lives through the Covid-19 Pandemic, (June 2021), <https://europeanlesbianconference.org/resistance-as-a-way-of-living-lesbian-lives-through-the-covid-19-pandemic/>

¹² *The Hidden Factor: A Gender Analysis of Lesbian Struggle*, (Mart, 2021), EL*C'nin BM Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Bağımsız Uzmanı'nın toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği hakkındaki raporuna katkı çağrısı <https://europeanlesbianconference.org/wp-content/uploads/2021/03/ELC-submission-UN-IE-SOGL.pdf>

¹³ Observatory on Lesbophobia 2019-2022, (2023), <https://lesbiangenius.org/wp-content/uploads/2023/05/Observatory-Lesbophobia-2019-2022.pdf>

¹⁴ <https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/09/FRA-Intersections-Report-2022-Lesbians.pdf>

¹⁵ İşgüzar, B. (2020). Lezbiyen Feministlerin Feminist Düşünce, Medya ve Toplulukları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi

30 yıla yakın bu mücadelede Türkiye'de dijital alanda bi+ aktivizmine büyük katkısı olan Bitopya'dan da bahsetmemiz gerekir. 2020 yılında dijital bir forum olarak kurulan Bitopya, feminist ve queer bir bakış açısıyla biseksüellik ve bi+ politikayı Türkiye'deki LGBTİ+ hareketin gündemine sokmayı hedefleyen metinler yayımladı. Monoseksizmi ve bifobiyi en büyük derdi kımlarken sığınmacı/mülteci/göçmen ve yabancı düşmanlığıyla, transfobiyle, kadın düşmanlığıyla, cinsiyetçilikle, heteronormativiteyle, türçülükle ve ırkçılık/milliyetçilikle mücadele etmeyi bir hak savunuculuğu alanı olarak savundu.¹⁶ Gönüllü aktivistler tarafından katkı verilen Bitopya da diğer lezbiyen* inisiyatiflerine benzer şekilde İnsan kaynağı ve finansal kısıtlar sebebiyle sorunlar yaşamış ve eski aktifliğini kaybetmiştir. Buradan belki de lezbiyen / biseksüellerin, hem LGBTİ+ hareketinde hem feminist harekette fırsat eşitsizlikleri ile daha sık karşılaştıkları sonucu çıkarılabilir. Mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklı; sermayeye erişimin sınırlı olması, aile üyelerinin (çocuk ve yaşlılar dahil) bakım hizmetlerinin çoğunlukla kadın+larmın üzerine kalması ve kamusal alanda maruz kalılabilecekleri şiddet veya istismar deneyimleri, bu görünmezliğin ve fırsat eşitsizliğinin sebepleri arasında sayılabilir. Öte yandan, toplumsal cinsiyete duyarlı kaynak geliştirme ve savunuculuk alanlarında da kesşimsel perspektife halen ne kadar ihtiyaç olduğunu gözler önüne seriyor.

Son olarak, Türkiye'deki LGBTİ+ derneklerinde örgütlenen lezbiyen*lerin emekleri sayesinde derneklerin yıllar içinde lezbiyen/ biseksüel kadınlar, non-binaryler ve intersekslerin eşitlik, görünürlük ve özgürlük mücadelesi için yaptığı çalışmalara da değinmek gerektiğini düşünüyoruz:

- Kaos GL, 2006 yılında "Mutlu Aşk Vardır"¹⁷ temasıyla başlattığı ve kadın kadına aşkın anaakım literatüre bir "kuir makas" atan Kadın Kadına Öykü Yarışmasını organize etmeye başladı. 19 yıl önce, "*kadınlardan kadınlara, kadınlar için*" şiarıyla yola çıkan yarışma, lezbiyen-biseksüel kadın yazını için bir arşiv değeri taşımakta ve lezbiyen aşkı görünür kılmak adına literatürde önemli bir rol oynamaktadır. Yarışmanın 2006-2020 arasındaki kazanan öyküleri, beş kitaplık bir set olarak Aşkın L* Hali adıyla yayımlanmış ve Türkçe lezbiyen edebiyatta bir köşe taşı olmuştur.

---

¹⁶ <https://bitopya.org/>

¹⁷ <https://kaosgl.org/haber/kadin-kadina-oyku-varismasi-sonuclandi>

- Kaos GL Derneği, ilk baskısını 2007 yılında yaptığı Biliyor(mu)sun? Her Kadın Heteroseksüel Değildir¹⁸ yayını, 2018 yılında yayımladığı “Söylemekten Çekinme: Lezbiyen”¹⁹, Bi+seksüeller Burada!²⁰, LGBTİ’nin İ’si: Interseksler Vardır²¹ ve 2021 yılında yayımladığı “Cinsiyet İkidem Çoktur! İkiliğin Dışında ve Ötesinde: Non-Binary”²² broşürleri de LGBTİ+ hareketi içinde de sesleri az duyulan cinsel yönelim ve kimliklere dair hap bilgiler vermesi açısından önemlidir.
- 2018 yılından beri Genç LGBTİ+ Derneği’nin düzenlediği Bi+ Forum, bi+ kimlikleri görünür kılmak, bi+ fobi ve bi+ silinmesine karşı mücadele etmek ve bi+’lara kendini ifade edebilecekleri alanlar açmak için yıllık olarak düzenleniyor.
- Kaos GL Derneği, 2020 yılında bir yazı dizisi olarak başlayıp sonrasında bir kitap formuna dönüştürdüğü “Jinekolog Muhabbetleri”, LBTİ+ların en temel hasta haklarından “mahremiyet” ilkesinin çiğnendiği, sağlık hizmetinin verilmesinde eşit yaklaşım ilkesinin yok sayıldığı, hastalara rızası dışında işlemler yapıldığı, en temel insan haklarından beden dokunulmazlığının rafa kaldırıldığı deneyimlerin derlendiği bir sağlığa erişim yayını olarak köşe taşları arasında yerini aldı.
- Covid-19 pandemisi sırasındaki karantina döneminde EL*C’nin birçok ülkede farklı dillerde karantinada lezbiyen*leri buluşturmak için yaptığı online buluşmaların Türkçe dilindeki serisini Kaos GL Derneği düzenledi. 2020 süresince yapılan sekiz buluşmada karantina koşulları, cinsellik ve cinsiyet, aşklar, ilişkiler, şiddete karşı mücadele, TERF tartışmaları, ifşa tartışmaları, lezbiyen-biseksüellerin cinsel sağlığı gibi çok sayıda konuda lezbiyenler* bir araya geldi.²³

● Toplumda Lezbiyen* Algısı ve Lezfobi

Türkiye’de insan hakları hareketi ve hatta toplumsal cinsiyet eşitliği hareketi de dahil her politik kesim ve görüş içinde karşılaşılabileceğimiz “lezbofobi/ lezfobi”, bu raporun eleştirel perspektifinde temel alındı. Şimdiye kadar çoğunlukla homofobi kavramıyla eş anlamlı olduğu

¹⁸ <https://kaosgl.org/haber/kendi-ulkemize-bakabilmek8230>

¹⁹ <https://kaosgl.org/images/library/lezbiyen-yeni-web-1.pdf>

²⁰ <https://kaosgl.org/images/library/biseksu-el-yeni-web-1.pdf>

²¹ <https://kaosgl.org/images/library/2019interseks-19-web.pdf>

²² <https://kaosgl.org/images/library/nbbrosur.pdf>

²³ <https://kaosgl.org/haber/pandemide-lezbiyen-bulusmalari-kendimi-buyuk-ve-guclu-bir-ailenin-bireyi-gibi-hissettim#:~:text=Kaos%20GL'nin%20C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1yla%20pandemide.arkada%C5%9F%20edinece%C4%9Fimi%20hi%C3%A7%20tahmin%20etmemi%C5%9Ftim%E2%80%9D>

düşünüldüğü için dile getirilmeyen lezfoinin, kadın düşmanlığı, cinsiyetçilik, bifobi, ahlakçılık gibi çok katmanlı önyargı, ayrımcılık ve şiddet pratiklerine referans vermesi yönünden LGBTİ+ hak ve eşitlik mücadelesinde daha çok dillendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

EL*C'nin *Lesbophobia: An Intersectional Form of Violence* (2021)²⁴ raporuna göre, lezbiyen*lerin kadın olmaları ya da kadın olarak algılanmaları veya kendilerini eşcinsel olarak tanımlamaları ya da öyle algılanmaları lezfoinin odak noktasıdır. Bu çalışmada, lezfoiden kaynaklı haklara erişimdeki ayrımcılıkların ve yapısal eşitsizliklerin lezbiyenlerin üzerindeki spesifik etkileri, lezbiyen* insan hakları savunucularının ifade ve toplanma özgürlüğü önündeki engeller ve lezbiyen*lerin maruz bırakıldığı kamusal şiddet analiz edilmiştir. Bu analize göre, lezbiyenlere yönelik nefret üç yerleşik sosyal norm etrafında yapılandırılmıştır:

- “1) lezbiyenler cinsel yönelimleri ve cinsiyet ifadeleriyle 'erkek' ve 'kadın' cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal beklentileri ve kalıp yargıları reddederler,
- 2) lezbiyenler, özellikle kadın cinselliğinin yaygın bir şekilde nesneleştirilmesi nedeniyle, kadınların erkeklerin 'emrinde' olduğu beklentilerini bozarlar ve
- 3) toplumu kadın cinselliği ve heteroseksüel olmayan cinsel yönelimlerle ilgili yaygın tabularla yüzleşmeye zorlarlar.”

Bu önyargılar ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılıklar, cinsel kimlik veya politik görüş çeşitliliğine saygı duymama ve özel hayata müdahale gibi alanları ihlal etmesi bakımından toplumun geneli üzerinde de etkili olmaktadır. Bu etkileri, “evlilik eşitliği”, “kürtaj hakkı” veya “nafaka hakkı” gibi çok temel medeni ve sosyal hakların halen birçok ülkede toplumsal tartışma konusu olmasında açıkça görebiliriz. 2021 yılında, gelişmiş bir demokrasi olmakla övünen ABD’de bile kürtajın anayasal bir hak olmaktan çıkarılması veya aynı yıl “eşcinselliği meşrulaştırıyor” gerekçesiyle toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı Türkiye’nin taraf olduğu en önemli sözleşme olan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi/ İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması da bu müdahalelerin net örnekleri olarak verilebilir.

Yeni sağ popülizm dalgalarının ve muhafazakar ideolojilerin etkisindeki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ve anlatıların Türkiye’de son yıllardaki kırılım noktalarına göz atmak; LGBTİ+’ların maruz kaldığı nefret söylemi, hedef göstermeler ve ayrımcılıkları lezfoi

---

²⁴ <https://europeanlesbianconference.org/wp-content/uploads/2021/10/Lesbophobia-3.pdf>

bağlamında analiz etmemizde yararlı olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarda ortak bir dil benimsendiği ve baskıların gün geçtikçe artmaya başladığı 2015 yılı bir kırılma noktası olarak görülebilir. Bu dönemi analiz eden DEMOS’un “Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Anlatılarla Mücadele” isimli çalışması²⁵, büyükşehirlerdeki “terör” saldırıları sırasında temelleri atılan ve OHAL ile öne çıkan “güvenlik konsepti”nin yalnızca anlatıda kalmayıp 2017-2019 arası ilan edilen Ankara LGBTİ+ etkinlik yasaklarının önünü açmasından ve fobik saldırılara sağladığı cezasızlık teminatıyla sokakların LGBTİ+’lar için daha da güvensiz hale gelmesinden bahsediyor. Bu güvenlik konsepti, Covid-19 pandemisi sürecinde otoriter hükümetlerin güçlerini muhalif sesleri ve özellikle feministleri ve LGBTİ+’ları baskılamak için kullandıkları bir araç haline geldi. Küresel düzeyde anti-feminist politikaların doruğa ulaştığı son beş yılda, iktidar koalisyonu da devletin tüm yetki ve gücünü toplumsal cinsiyet karşıtı politikaları desteklemek için kullanarak hem muhafazakar ideolojilerini besledi hem de Türkiye’nin yere çakılan ekonomik durumunu bu yolla maskeleymeyi denedi. 2021 yılında Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan bir parti kongresinde “LGBT, yok öyle bir şey!” çıkışıyla Türkiye’de LGBTİ+ var oluşu hiçbir şekilde tanımadığını açıkça belirtti. Bundan iki gün sonra partisinin bir kadın kolları kongresinde ise “lezbiyen mezbiyenlerin söylediklerine takılmayalım”²⁶ ifadesini kullandı. Konuşmasının geri kalanında ise, kadınlığı yalnızca ‘annelik’ ve ‘aile’ meselesi içinde makbul ve kıymetli gördükleri ayrımcı ideolojilerinin sözcülüğünü yaptı. 2022 yılında iktidarın aile söylemi üzerinden meşrulaştırmaya ve yerleştirmeye çalıştığı ‘ahlaklı – ahlaksız’ ikiliğinin bir başka tezahürü de Gezi eylemlerine katılanlara hakaret etmek amacıyla söylediği “sürtük” kelimesi ile kendini gösterdi. 8. Aile Şurası’nda söz alan Cumhurbaşkanı “cinsiyetsizleştirme politikalarının aile kurumuna tehdit oluşturduğunu” dile getirdi.²⁷ İstanbul Sözleşmesi’nden bir gecede “eşcinselliği normalleştiriyor” gerekçesiyle çıkılmasını da içeren iki sene içerisindeki bu kısa örnekler bile, AKP iktidarının kadınları “geleneksel aile” bağlamında yalnızca birer ev içi ücretsiz emek ve bakım hizmeti sağlayıcı olarak tanıdıkları ve cinsel özgürlüğüne kavuşmuş hiçbir kadınlık haline tahammülleri olmadığını ortaya koyuyor. 2023 yılında Türkiye Kadın Milli Voleybol Takımındaki oyuncuların cinsel yönelim ya da cinsiyet kimlikleri üzerinden yapılan hedef göstermeler de²⁸ AKP hükümetinin yıllar içinde ürettiği nefret söyleminin lezbiyen*lere dönük toplumsal algının önyargı ve nefretle şekillendiğini açıkça gösteriyor.

²⁵ <https://demos.org.tr/wp-content/uploads/2024/03/demos-rapor.pdf>

²⁶ <https://kaosgl.org/haber/erdogan-lezbiyen-mezbiyenlerin-soylediklerine-takilmayalim>

²⁷ <https://www.gazetepencere.com/gundem/bestepede-8-aile-surasinde-konusan-erdogan-nufusumuzun-85-milyon-olmasi-yeterli-481049h>

²⁸ <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/melih-gokcek-ebrar-karakurtu-hedef-gosterdi-atin-bunu-milli-takimdan-2115277>

TÜRKİYE'DE LEZBİYEN*LERİN İNSAN HAKLARI DURUMU

Kamusal Alanda Lezfobi ve Bifobi

Cis-heteronormatif bir toplumsallık kurgusunda, kamusal alanlar na-trans heteroseksüel kadın ve erkekler için düzenlenmiş ve tasarlanmıştır. Eşcinsel çiftlerin yakınlık ve çekim içeren davranışlarını bu kamusal kurguda sergilemesi durumunda, bu normlar tarafından 'tiksinti, onaylamama ve hatta saldırılarla' karşılaşma olasılıkları yüksektir. Bu gerçeklik içinde kadınlar veya kadın atanan lezbiyen*ler için ise durum daha katmanlıdır: (I) ana akım pornografi tarafından ilişkileri 'erkek-bakışı (male-gaze)' ile cinselleştirilir, (II) bu nedenle lezbiyen çiftler toplum içinde öpüşürken veya yaklaşırken sıklıkla cinsel tacizle karşılaşır, (III) cinsellikleriyle veya cinsiyet ifadeleriyle ilgili erkek fantezilerine veya standart "kadınlık" algısına uyum sağlamayı reddettiklerinde ise şiddetle karşı karşıya kalırlar.²⁹

Araştırmamızda LGBTİ+ görünürlüğünün yüksek olduğu büyükşehirler dışında yaşayan kişilerin paylaştıkları deneyimler, lezbiyen*lerin yaşadığı ayrımcılık, taciz ve damgalamanın taşrada yoğun olarak hissedildiğini gösteriyor. Öte yandan coğrafi çeşitlilik fark etmeksizin lezbobinin günlük hayat pratikleri, hizmet alımları ya da sosyalleşme alanları gibi kamusal alanın hemen hemen her yerinde ortaya çıktığını gözler önüne sermekte:

"Yargılayan sayısı daha fazla taşrada. 24 saat boyunca buna maruz kalırsın. Bakkalda bile... Taksi şoförüyle de kalırsın..."

"Dün mesela konsere gittim partnerimi öptüm ve tuhaf hissettim kendimi. Çünkü bunu sadece belli yerlerde yapabiliyoruz. Bana fark ettirilecek bir bakış yaşamadım ama içsel olarak korkuyu nasıl kodlamışız. Çünkü ilk kez gittiğim bir yerdi. Belli mekanları kullanıyoruz, bir fine-dining restoranına gidemezsin mesela. Gidersin ama kesinlikle 2 yakın kız arkadaş gibi takılırsın."

"Partnerimle bar çıkışı el ele yürürken bir adamın tacizine maruz kaldık. Taksi durağına sığındık. Orada adamla pazarlık etmeye başladık bizi götür diye. Sonrasında polis çağırdım."

---

²⁹ <https://lesbiangeni.us.org/wp-content/uploads/2023/05/Observatory-Lesbophobia-2019-2022.pdf>

Taksiciler hiç sorgulamamıştı önce. Polis arabasına bindik partnerimle. İnerken polisin cinsel tacizine maruz kaldım. O adam bizi lezbiyen olduğumuz için taciz etti.”

“Taşrada çalışmak durumundaydım. Taşrada bu işler çok daha sıkıntılı. Hiç kendiniz olamıyorsunuz. Dar bir çember oluşturabiliyorsun belki taşrada da ama zaten sizin hiçbir şekilde beslenebileceğiniz kendiniz olabileceğiniz hiçbir alan yok dışarda. Dört duvar arasında kim yaşayabilir ki?”

Lezfobinin cinsiyet ifadesine yansımaları ya da ahlakçılık boyutu ise, hetero dünyanın normatif feminenlik algısına uymayan lezbiyen*leri ya da LGBTİ+ toplumu içinde ‘normu’ bozan lezbiyenlerin hayatını ise çeşitli şekillerde olumsuz etkiliyor:

“Butch biriyim ve makyaj o kadar yapmamalıyım baskısı da hissettim. Halbuki ben mesela makyaj yapan bir butch olmak istedim. Benim butchluk ifadem bu şekilde. O yüzden kendi komünitem içinde de baskı hissettim mesela. Her şeyin bir ‘makbul’ ifadesi var, komünite içinde de öyle yani...”

“...ablasının düğününde abiye giymemiş diye laf olmuştu mesela.”

“Ben 35 yaşına kadar kimseye açık değildim. 35’ten sonra da kademe kademe güvenli çemberde açılmaya başladım. Güvenli çember herkes için değişir; benim güvenli çevrem arkadaşlarım. Şu an yakın arkadaşlarımla olan bir çembere açıldım. “Hem seks işçisi hem anne hem de lezbiyen olamazsın” dediler, yanlış düşünüyorsun dediler... Bunu duymamak için kimliğimi hep saklıyordum ben de.”

Lezfobinin katmanlarından bir başkası olan **bi+fobi**, yukarıdaki örneklere oldukça benzeyen ancak LGBTİ+ hareketi içinde bile çokça rastlayabileceğimiz ‘biseksüel silinmesi’ ya da ‘biseksüel görünmezliği’ şeklinde kendini gösterir. Biseksüel yönelim ile ilgili yaygın kalıp yargılar, biseksüelliğin “dönemsel bir heves” veya “kafa karışıklığı” olarak algılanması veya biseksüellerin “cinsel açıdan doyumsuz”, “tek eşli olmayan” ve “rastgele ilişkiye giren kişiler” olarak düşünülmesinden kaynaklanır. Bu durum da biseksüelliğin gerçek bir yönelim olarak var olduğunu inkar etmek ve kişinin ‘nihai’ ilişkisinin cinsiyet kimliğine göre heteroseksüel veya eşcinsel sayılması şeklinde bir görünmezlikle sonuçlanır. Öte yandan biseksüeller, “heteroseksüel ayrıcalık ve konfor alanlarından yararlandıkları” düşünüldüğü için LGBTİ+ toplumu içerisinde de güvenilmez olarak yaftalanırlar.

Araştırmamıza katılan biseksüel kadınlar ve non-binaryler için de bi+fobi; aile, sosyal çevre ve hatta LGBTİ+ aktivizmi fark etmeksizin sosyal ilişkilerinin birçok yerinde karşılırlarına çıkıyor:

“Biraz bireysel bir durumda bifobiye maruz kaldım. Kendisi aktivistti bu kişinin... LGBTİ+ alanına da evrildi bu durum sohbetlerde. Görünmez kıldım. ‘Biseksüeller fobiye maruz kalmıyor çünkü evlenebilecekler’ gibi bir söyleme maruz kaldım. Algı şu; biseksüeller hetero bir ilişki yaşarsa queer kimlikleri geçerli olmaz. Bu bana hem güvensiz hem de kabul görmüyor gibi hissettirdi.”

“Biseksüeller aldatır söylemi mesela. Bununla çok fazla karşılaşıyorum. Geçmiş ilişkilerde de oldu. Çok rahatsız edici ve objeleştirici. Bu söyleme devam edilmesi çok korkunç. Kadın olduğum için de kadınların objeleştirilmesine karşı da kötü hissediyorum çünkü buna da dahilim. Biseksüeller birden fazla cinsiyetten hoşlandıkları için mesela kararsızlık söylemleri alıyoruz bu yüzden eleştiriliyoruz çok fazla.”

“Ben biseksüel olduğum için bifobi şöyle seyrediyor: ikili cinsiyet sistemine bağlı kalındığı için erkekten hoşlanıp evlenebilirsin şeklinde bakılıyor. Bu görünmez hissettiriyor. Açılmam bile yetmiyor gibi hissediyorum. Ailem de buna güveniyor hatta söylemleri de bu şekildeydi.”

“Benim en çok yaşadığım şu: ‘Nasıl ya?! Hiç mi bir erkekle görüşmedin?’ diyorlar şaşırarak.”

Kamusal alanda karşılaşılan lezfofi, LBTİ+ mülteciler için ise Türkiye’deki mevcut ırkçı ve mülteci karşıtı akımlar dolayısıyla daha derinden hissedilmektedir. Kaos GL’nin alan araştırmaları ve raporları³⁰ gösteriyor ki; “mülteciler, başta yerel halktan olmak üzere gündelik hayatta sözlü, fiziksel şiddete ve tacize maruz kalmaktadır. LGBTİ mülteciler menşei ülkelerinden cinsel yönelim cinsiyet kimlikleri nedeniyle uğradıkları ayrımcılık ve zulüm nedeniyle gelmiş olsa da sığınma ülkesi Türkiye’de de şiddete uğramaktan kaçınmak için cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini gizlemek zorunda kaldıklarını, bu açıdan Türkiye’nin menşei ülkelerinden farklı olmadığını ve hatta Türkiye’de mülteci olmanın getirdiği dışlanmayla da mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ancak burada vurgulanması gereken nokta cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği söz konusu olduğunda “gizlenebilirliğin” de her kimlik için eşit oranda mümkün olamayabileceğidir. Cinsiyet ifadesinin toplumsal normlarla uyuşmadığı noktada özellikle trans kadınlar görünürlükleri sebebiyle sokaktan hastaneye, hastaneden barındıkları yere kadar türlü mekanda farklı şiddet türlerinin hedefi olmaktadır.”

³⁰ [https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imbahani-web.pdf](https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imtihan-ile-imbahani-web.pdf)

İstihdam ve Çalışma Hayatı

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, devletlerin asgari bir yükümlülük olarak, “kanun yoluyla, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve interseks statüsü konusunda ayrımcılık yapmaksızın [çalışma] hakkının uygulanmasını teminat altına almasını...” gerektirdiğini belirtmiştir.³¹ Bu yorumlar, özellikle “dezavantajlı ve ötekileştirilmiş gruplar ve kişiler” için iyi bir işe erişimlerinin engellenmesi veya işe alma, terfi ve fesih işlemlerinin LGBTİ+’lara karşı ayrımcı olmamasını sağlamayı içerir.³² Ancak Kaos GL’nin senelik istihdam raporları gösteriyor ki, özel sektöre oranla kamu kurumlarında çalışan LGBTİ+’ların işyerinde açık olma oranının çok düşük olması, işe alım süreçleri ve çalışma hayatı dahil maruz kalabilecekleri potansiyel ayrımcılık ve şiddete karşı koruyucu ve önleyici mekanizmaların eksikliğini gösteriyor.³³

Mevcut duruma lezbiyen*ler için baktığımızda ise istihdamda ve işe erişimde trans veya natrans bir kadın olmanın veya kadın olarak algılanmanın, sosyo-ekonomik eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları beraberinde getirdiğini görebiliriz. Türkiye’de lezbiyen*ler için aile yaşamı ve eğitim hayatından itibaren başlayan fırsat eşitsizlikleri, iş dünyasında da natrans erkekler dışında kişilerin karar alıcı pozisyonlara yükselmesine engelleyen ‘cam tavanlar’ veya toplumsal cinsiyet dayalı ücret / terfi/ pozisyon farkları gibi cinsiyetçi ve kadın düşmanı pratikler ile kendini göstermeye devam ediyor.

Resmi belgeleriyle cinsiyet kimlikleri uyumlanmamış trans kadınlar için ise istihdamda ayrımcılık, güvencesiz koşullarda seks işçiliği yapma veya kayıt dışı sektörlerde çalışmaya yönelme veya buna mecbur kalma şeklinde kendini gösterir. İş bulma kurumları gibi sosyal hizmetler genellikle transların özel ihtiyaçlarından habersizdir ve genel nüfusa sunulan eğitim ve istihdam programları, transların iş piyasasına girişini desteklemek için her zaman uygun değildir. Evsizler için sığınma evleri ve diğer destek merkezleri trans kişiler için hoş

---

31 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 23 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/23), 2016, parag. 65 (a); ve 18 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/18), 2006, parag. 12(b)(1).

32 <https://kaosgldernegi.org/images/library/herkes-o-zgu-r-ve-es-it-dog-ar-web.pdf>

33 <https://kaosgldernegi.org/images/library/kamu-c-alis-anlari-2023.pdf>

karşılanmayan ortamlar olabilmekte, dolayısıyla translar yoksulluk döngüsünden çıkmak için gerekli yardıma erişilememektedir.³⁴

LBTİ+ mülteciler için ise istihdamdaki durum çok daha çetrefillidir. Kaos GL'nin mülteci alanındaki raporuna göre³⁵: “Ağır koşullarda uzun çalışma saatlerine ek olarak çalışıldığı halde işverenin maaşı ödememesi çalışma hayatına ilişkin olarak en yoğun dile getirilen sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Ağırlıklı olarak restoran/ kafe, tekstil, sanayi, inşaat ve mobilya alanlarında çalışan LBTİ mülteciler, işveren ve çalışma arkadaşlarından gördükleri homofobik/ transfobik ve yabancı düşmanı tavrın da ağır çalışma koşulları altında kendilerini zorlayan bir başka etmen olduğunu belirtmişlerdir. Homofobi/transfobi ve yabancı düşmanlığına ek olarak özellikle lezbiyen mülteciler iş yerinde işveren ve çalışma arkadaşlarının tacizine uğradıklarını ve bu tacizin çoğu zaman işin bırakılmasına yol açtığını ifade etmişlerdir.”

Çalışma hayatında lezbiyen*lere yönelik ayrımcılık ve şiddet, sadece bu kişilerin ruh sağlığını olumsuz etkilemekle kalmaz aynı zamanda kendi potansiyellerini açığa çıkararak özgürce ifade edebilmenin önüne geçer. Araştırma katılımcılarımızın ifadeleri, cinsiyetçiliğin özel sektör ve kamu sektörlerinde oldukça yaygın olduğunu; cinsiyet ifadesinin özgürce ifade edilememesi ve aynı zamanda zorunlu heteroseksüellik baskısının çalışanların kendilerini güvensiz, dışlanmış ve stres altında hissettirecek motivasyonlarını düşürdüğünü ve işyerleriyle ilişkilerini bozduğunu göstermektedir.

“Liseden sonra Ankara'ya ilk geldiğimde iş buldum, çalışıyordum bir yerde. Lezbiyen olduğumu biliyorlardı ve bunun için patronum tarafından taciz edildim. Ayrıldım. ‘o lezbiyen olduğu için kovduk’ demişler arkamdan...”

“... çalıştığım yerde kendini saklamak zorunda olmanın kendisi bir hak ihlali.. Hetero taklidi yapmak zorunda kalmak, heteroseksüelliğin atanması, üstü kapalı ayrımcılıklar ya da kadın kimliğinden dolayı sindirilme en çok karşılaştığım şeyler..”

“...çalıştığım alanda erillik performe ettiğimde daha çok dinleniyorum”

“21 yaşımdan beri aralıksız çalışıyorum. O yaşlarda kendimi daha fazla koruma refleksim vardı bilerek ve isteyerek kendim gibi değildim. Ortalama göze batmayacak silik biriydim.

³⁴ <https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2023/07/FRA-Intersections-Report-Trans-Non-binary.pdf>

³⁵ [https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imbahani-web.pdf](https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imtihan-ile-imbahani-web.pdf)

Toplum üniformasını giyiyordum zarar görmemek için. Zarar görmemek daha önemliydi kendimi ifade etmekten aslında...”

“Ayrımcılıkla karşılaştım tabii! Yani hayatını yaşayamamak veya bunu gizlemek zorunda olmak ayrımcılığın daniskası değil mi zaten. Yani hani ekstradan iş arkadaşlarım tarafından bir sürü ayrımcı tavır ve davranış da görmüşümdür.”

“Her şeyin yok sayılıyor. Zaten yalnız bir kadın olmak. Devlet memuru bordrosunu açtığımda bile yok sayılma hali korkunç bir şey. Evli birisi bir sürü yardım alıyor. Belki daha fazla iş yapıyorsun ama yalnız bir kadın olduğun için bir sürü ek haklardan yararlanamadığını görüyorsun.”

Sağlık Hakkına Erişim

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi sağlığa erişim konusunda şunları belirtmektedir:

“Sağlık hakkı, hem özgürlükleri hem de hak sahipliğini içerir. Özgürlükler arasında cinsel özgürlük ve üreme özgürlüğü de dâhil olmak üzere kişinin sağlığını ve bedenini kontrol etme hakkı ve işkence, rıza alınmadan uygulanan tıbbi tedavi ve deneylerden korunma hakkı gibi her türlü müdahaleden muaf olma hakkı bulunmaktadır. Buna karşılık, hak sahipliği kısmında, insanların erişilebilecek en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmaları için fırsat eşitliği sağlayan bir sağlık koruma sistemi hakkının olması yer almaktadır.”³⁶

Anayasa ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler sağlığa erişimde ayrımcılığa uğramamayı garanti altına alsa da gerçekte durum böyle değil. Araştırmamızın verileri, lezbiyen*lerin devlete ait ve özel sağlık kuruluşlarında kendilerini ifade etmekte ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada yaşadıkları endişe ve tedirginlikleri gözler önüne seriyor. Devlet hastanelerinde karşılaşılan ayrımcılıklara maruz kalmamak için özel hastanelerin tercih edildiği görülsede bu sadece bazı finansal kaynaklara erişimi olanlar için mümkün olabiliyor. Kimliklerini açıklamaktan çekinme ve cinsel yönelimlerini gizleme ihtiyacı, sağlık hizmetlerine yönelik güvensizlik duygusunu derinleştirirken, sağlık profesyonellerinin kadın veya lezbiyen* kimlikleriyle ilgili önyargılı davranışları da bu güvensizliği artırıyor.

Sağlığa erişimde karşılaşılan zorluklar mülteci lezbiyen*ler için kesişimsel ayrımcılıklarla derinleşiyor. “Sağlık hakkına erişimde LGBTİ mültecilerin en yoğun dile getirdikleri

---

³⁶ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 14 (E/C.12/2000/4), 2000, parag. 8

sorunların başında dil engeli ve yaşanan şehirdeki tedavi imkanlarının azlığı nedeniyle tedaviye erişilememesi gelmektedir. Dil engeli nedeniyle doktor ile yetersiz iletişim kurulması zaman zaman yanlış tedavi uygulanmasına yol açmakta, çoğu zamansa hastane ve randevu prosedürü bilinmediği için ciddi sağlık sorunlarının varlığı söz konusu olsa dahi tedavi olunamamaktadır. Yaşanılan şehirdeki tedavi imkanlarının yetersizliği ve uzman doktor eksikliği özellikle kronik/bulaşıcı hastalıklar ve trans geçiş sürecinde yaşanan komplikasyonlar söz konusu olduğunda ciddi hayati riskleri beraberinde getirmektedir. Sağlık hakkına ilişkin bir diğer çarpıcı nokta ise psikolojik desteğe ihtiyacın yüksekliğidir. Menşei ülkede yaşanan şiddet, taciz, tecavüz, işkence ve tehdide ek olarak Türkiye’de gündelik bazda yaşanan dışlanma, ayrımcılık ve şiddetin LBTİ+ mültecilerde yarattığı psikolojik tahribat nedeniyle psikolojik desteğe duyulan ihtiyaç, sağlık hakkına erişim konusunda en yoğun dile getirilen nokta olarak dikkat çekmektedir.”³⁷

Kaos GL’nin yayımladığı Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Hastaların Bakımı için Kılavuz’a³⁸ göre, “Lezbiyen ve biseksüel kadınların %45 kadarı ayrımcılık karşısında sağlık hizmeti sağlayıcılarına başvurmayı redderken, sağlık hizmeti sağlayıcısına eriştiğinde lezbiyen ve biseksüel kadınların cinsel öyküleri yerine cinsel yönelimlerine odaklanılmaktadır. Öte yandan lezbiyen ve biseksüel kadınların bir ‘erkek’ de beraber olabileceği veya cinsel istismara maruz bırakılmış olabileceği göz ardı edilebilmektedir.” GLMA’nın hazırladığı bu kılavuz HIV ve HPV taramalarında kişilerin kimlikleri veya yönelimleri yerine cinsellik öyküsü üzerinden biricik bir muayene ve tedavi verilmesi gerektiğini öneriyor.

“Uzun yıllardır hak savunuculuğu yapıyorum buna rağmen sağlığa erişimde devlet hastanesi ve özel hastanede kendimi ifade etmem farklı oluyor. Tedirginliğim çok farklı oluyor.”

“Kimliğimi ve partnerimi açıklamadığım çok zaman oldu, bir gün e-nabzımı açtığımda ‘cinsel kimlik bozukluğu’ yazdığını görmek istemiyorum. Bir arkadaşım psikiyatriste yöneliminden bahsetmiş mesela, daha sonra sağlık kayıtlarına erişebildiğinde böyle yazdığını görmüş. Doktor bunu rapora dökmüş. Bunu öğrendikten sonra kendimi rahat ifade edebilmem mümkün değil.”

“Bir kere kadın doğumda, büyük spekkulumu içime soktu bir anda. ‘Canım yanıyor ah!’ dedim mesela. Kadın doktor bana ‘Birliktelik yaşarken bu acıyı yaşamıyor musun sen hep? Neden acıttı?’ diye sordu. Kendince herkesi hetero atayıp sanki o acıyı herkesin yaşaması gerektiğini varsaydı.”

³⁷ [https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imbahani-web.pdf](https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imtihan-ile-imbahani-web.pdf)

³⁸ <https://kaosgldernegi.org/images/library/saglik.pdf>

“Onur yürüyüşünde gözaltı sırasında doktor kontrolü oluyor iki kez. Cinsiyet kimliğimden ötürü ayrımcılığa uğradım. Gerek kapı açık bırakılıyor polis girsin diye, avukat çağırılıyor. Ya da üstün körü kontrol ediyorlar.”

“Bir de diplomalı bir cerraha ben kendimi ve bunu anlatmak zorunda kalıyorum. Penis dışında da bir cinsel hayat olabilir ve buna ikna etmek zorundayım bir jinekoloğu. Benim yaşıyor olmam en büyük aktivizm zaten. En büyük mücadele benim var oluşum zaten. ‘Alamayız senden smear, çünkü HPV sadece penisle geçer başka şeyle geçmez’ dedi doktor bana. Seksüel yaşantın inkâr ediliyor, oradan sen o hastalığı kapamazsın diyor doktor yani. Belki ben bu ihmalden dolayı kanser olacaktım doktora inanıp gitseydim. Tamam senden alırım test ama sana kâğıt imzalatacağım dedi doktor bana.”

“Kadın doğum, jinekoloğa çok uzun yıllar gidemedim. Son 10 senedir rahat gidebiliyorum. Cinsel yönelimimi söyleyerek. Ondan önce çok korkutuyordu bu beni. STK’lar güçlendirdi beni ya da kadınlar arasında konuşmak güvenli jinekologlar listesi çıkarmamız mesela. Sadece bakış bile nasıl söyleyeceğini düşündürüyor sana.”

Dünya Sağlık Örgütü, trans ve cinsiyet normlarına uymayan kişilerin dünya çapında uygun sağlık hizmetlerine erişimde önemli eşitsizlikler ve engeller yaşadığını belirtmiştir.³⁹ Bu araştırma kapsamında ayırt edici bir veriye ulaşamasak da lezbiyen*lerin sağlığa erişiminde cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri çeşitliliği söz konusu olduğunda ayrımcılık katmanları da derinleşiyor. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansının ’nın 2022 yılında yayımladığı rapora göre; trans lezbiyen kadınlar ve interseks lezbiyenlerin "belirli bir tıbbi veya psikolojik testten geçmeleri için baskı görme veya zorlanma" deneyimi yaşama olasılıkları da önemli ölçüde daha yüksektir. İnterseks ve non-binary lezbiyenler, potansiyel ayrımcılığın bir sonucu olarak sağlık hizmetlerinden cis-lezbiyenlerin iki katından daha fazla oranda kaçınmıştır.⁴⁰

Adalete Erişim

Adalete erişim kavramı kısaca, toplumu oluşturan bireylerin, insan hakları, temel hak ve özgürlükler ve adaletin kalitesinden ödün vermemek koşuluyla, en kolay, hızlı, etkili ve en az masrafla, uygun hukuki mekanizmalardan yararlanarak, ihtiyaç duydukları tamamlayıcı ve tazmin edici hizmetlere ve hukuki çözümlere ulaşması olarak tanımlanabilir.⁴¹ Öte yandan,

³⁹ WHO, "Sexual Health, Human Rights and the Law", 2015, s. 24

⁴⁰ <https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/09/FRA-Intersections-Report-2022-Lesbians.pdf>

⁴¹ <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/MERAL-SUNGURTEK%C4%B0N.pdf> (Sf. 402)

devletlerin hakka erişimi engelleyen veya sınırlayan müdahalelerden kaçınmasını gerektiren negatif yükümlülükler ile devletlerin bireylerin hakka erişimini sağlamak için aktif tedbirler ve eylemler almasını gerektiren pozitif yükümlülükler de LGBTİ+'ların adalete ayrımcılığa uğramadan erişmesi için vazgeçilmez gerekliliklerdir.⁴² BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW) ise şöyle bir tanım yapar: “Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, bütünlüğü ve güvenilirliği, cezasızlık ve yolsuzlukla mücadele ve kadınların yargıya ve diğer kanun uygulama mekanizmalarına eşit katılımı ile birlikte hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişimin temel bir unsurudur. Adalete erişim hakkı çok boyutludur. Adil olma, bulunabilirlik, erişilebilirlik, iyi kalite, mağdurlar için hukuk yollarının sağlanması ve adalet sistemlerinin hesap verebilirliğini kapsar.”⁴³

Mevcut Türkiye gerçekliğinde toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılık, lezbiyen/biseksüel kadınlar, non-binaryler ve interseks kişilerin koruyucu ve önleyici yasal düzenlemelere ve adil yargı mekanizmalarına en çok ihtiyaç duyduğu hak ihlalleridir. Ancak Türkiye’de bu alandaki insan hakları raporlarının ortaya koyduğu üzere adil olmayan yargılama süreçleri, toplumsal cinsiyet temelli şiddet olaylarında faile sağlanan ‘iyi hal indirimi’ veya ‘haksız tahrik indirimi’ gibi hukuksuz uygulamalar, lezbiyen*lerin adalet aramalarının önündeki en önemli engellerdir. Aşağıda araştırma katılımcılarımızın deneyimlerinden de görebileceğimiz gibi hayatta kalan ya da mağdur durumunda kolluk kuvvetlerine ya da adalet mekanizmalarına başvurdukları durumda bu mekanizmalar tarafından ikincil travma ve ayrımcılığa uğrama korkusu, başvurunun somut bir olumlu sonucu olmayacağı düşüncesi lezbiyen*lerin yargı mekanizmalarından yararlanmamasının en temel sebepleridir.

“Kimliğim yüzünden mahkeme işlerine hiç başlamamayı tercih ettim sürekli. Yargı yoluna gitmenin kendisini yıpratıcı olduğunu düşünüyorum. Yargı yoluna gitmedim, sağlık kuruluşlarıyla yaşadığım sorunlarda mesela ben. Arkadaşlarımla beraber darp edildiğim de oldu. Gidecek cesareti hissetmedim, hiç çözülebileceğini de düşünmedim zaten. Hep sonuçsuz kalacağını ve bunun üstünü kapatacaklarını düşündüm ben aslında.”

“Hukuki sürece hiç başlamadığım oldu. Karşı dava açmadım mesela hiç LGBTİ+ aktivisti olduğumdan ötürü kazanamam diye. O süreç, bir de çok yoğun işkence ettiler bu yüzden tercih etmedim sonucuna güvenmediğimden.”

---

42 <https://kaosgldernegi.org/images/library/adalete-eris-im-raporu.pdf>

43 https://digitallibrary.un.org/record/807253/files/CEDAW_C_GC_33-EN.pdf?ln=en

“Uğradığım haksızlık ve faille karşı yapmam gereken şikâyette bile, şikayetçi olmadığım çok fazla durum oldu. Geri çekildim. Oraya gittiğimde sorgulanacağımı biliyordum. O konu içinde kalmayacak haksızlığa uğradığım halde ben sorgulanacağım. Hakkımı aramaktan geri durduğum zamanlar oldu genelde bu kamu hizmetlerinde çok fazla.”

“Bir kafede otururken bir arkadaşımın kulağına bir adam yaklaşır a*ına koyduğumun lezbiyenleri dedi. Kendince bir kadın olan bir de daha maskülen olan var. Bunu daha feminen olanın kulağına söylüyor mesela, maskülen olanın kulağına söylemiyor. Bunu duyduğumda artık 2024 yılındayız, bunu benim yaşamamam gerekiyor dedim mesela. Kesinlikle güvende hissetmiyorum, kendi alanlarımızda da, polis de gelebilir biz bir yerde partilerken. Her zaman güvensiz hissediyorum ve buna dair bir hukuki süreç başlatamıyorum.”

Kaos GL Adalet Erişim Raporu’nda⁴⁴ da belirtildiği gibi “adalet erişim” oldukça masraflı bir süreçtir. İstihdamda sistematik olarak ayrımcılığa uğrayan veya evlilik eşitliği, sivil birliktelik gibi haklarından yararlanamamanın sonucu olarak miras haklarından yoksun kalan LGBTİ+’lar açısından bu masraflarla baş etmek ve dolayısıyla adalet eşit olarak erişmek mümkün değildir.”⁴⁵

“Sevgilimle insani bir hak olan geleceğimi planlama hakkım olmadan nasıl insan haklarına erişebilirim ki?”

“Birbirimize miras bırakamıyor olmamız çok sıkıntı. Hayatı paylaşıyorsun mal mülk ediniyorsun ama paylaşamıyorsun mesela. Yarın bir gün hasta olup öleceğiz ama partnerinin bir söz hükmü yok”

Eğitim Hakkı

Eğitim hakkına ayrımcılığa uğramadan erişim, T.C. Anayasası ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler tarafından garanti altına alınmış olsa da LGBTİ+’lar için bu durum gerçeği yansıtmamaktadır. Bazı durumlarda eğitim kurumları ve okullar, çocuk ve ergenlerin eğitimde ayrımcılığa uğramama ve cinsiyet kimliklerine saygı gösterilmesi haklarını ihlal ederek cinsel yönelimleri, cinsiyet kimlikleri ya da cinsiyet ifadeleri nedeniyle gençlere karşı ayrımcılık yapmakta, gençleri okula kabul etmemekte veya onları okuldan uzaklaştırmaktadır.⁴⁶ Okul hayatı süresinde LGBTİ+ çocuklar - özellikle translar ve interseksler - hem okul personeli hem de akranları tarafından zorbalık, şiddet ve tacize maruz

⁴⁴ <https://kaosglderneqi.org/images/library/adalete-eris-im-raporu.pdf>

⁴⁵ <https://kaosglderneqi.org/images/library/adalete-eris-im-raporu.pdf>

⁴⁶ <https://kaosglderneqi.org/images/library/herkes-o-zgu-r-ve-es-it-dog-ar-web.pdf>

birakılmaktadır. Ayrıca eğitim politikaları, düzenlemeler, müfredat, eğitim materyalleri ve eğitim uygulamaları konularında da “örtük” şiddete maruz kalabilmektedirler.⁴⁷

Cinsiyet kimliği, ifadesi ve cinsiyet özellikleri çeşitliliğine sahip lezbiyen*ler için de mevcut ayrımcılıklar, cinsiyetçilik, kadın düşmanlığı, transfobi gibi katmanlı ayrımcılıklarla derinleşmektedir. “Norm-dışı” kimliklerinden ötürü akran zorbalığına maruz kalmak, düşük özsaygı, sosyal izolasyon, depresyon vb. gibi sonuçlar doğurur ve lezbiyen*lerin nitelikli bir eğitim hayatına ve kazançlı bir istihdama erişmeleri önünde engel oluşturur.

“Akran zorbalığı meselesi... Üniversite dışında da geçmiş dönemlerim lise ilkokul ortaokul akran zorbalığı ile geçti. Bu zorbalık için hiçbir şey yapılmadı. 12 yıllık süreç korkutucu ve yıpratıcı idi benim için. 12.sınıfta olduğum tek bir zamanı sadece iyi hatırlıyorum. O da herkesin büyümesi ile alakalı. Hep akran zorbalığı oldu hayatımda. Öğretmenlerimin de uyguladığı zamanlar oldu. Bana atadıkları kimliği aileme söylediler ve ailemi kışkırttı öğretmenler. Okul benim için var olması zor bir yerdi, mücadele ettiğim bir yerdi. Çok çaresiz hissettiğim ve içime kapandığım bir dönemdi o dönem.”

“Ayrımcılığı ilkokuldan üniversiteye kadar hep yaşadım. Bunu hissetmediğim bir sınıf yok. 15 yıl boyunca eğitim hayatımın her basamağında hem yaşlıtlarım tarafından hem eğitimciler tarafından ayrımcılığa maruz kaldım.”

“Ben otobüsteyim bir koltukta oturuyorum okul gezisinde yanıma bir kız oturuyor, arkadan bağıyorlar onun yanına oturma ne yapacağı belli olmaz diye. Koridorda yürürken laf atıyorlardı mesele. Koleje gittiğimde 2 sene rehberlik hocam beni sürekli derslerden alıyordu. Kulaklarım delik değildi ben lisede deldirmiştim onu bile olay yapmışlardı. Ben onlar için “Erkek Fatma”ydım çünkü, benim neyimdi kulak deldirmek. Ben bu sebeplerden okul değiştirdim.”

“Hayatımda ilk kez 2005 yılında lisedeyken spor kulübünde lezbiyen kelimesini görmüştüm. Hoca mesela benim takımında asla lezbiyenler olamaz diyordu. Bir kişi açılmış ve sonra atılmış, takım arkadaşları da oylamış bunu gitsin takımdan diye çünkü korkuyorlarmış. Benim takımında lezbiyen olursa bana gerek kalmaz arkadaşları onları takımdan atar zaten diyordu hocalarım mesela. Bu aktivizm yolunu seçmemde çok etkiliydi bu.”

---

⁴⁷ UNESCO, “Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/ expression”, 2016, s. 25.

İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü

İfade özgürlüğü ile barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi de dahil Türkiye'nin taraf olduğu BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerde garanti altına alınmıştır. Devletlerin, ayrımcılık yapmaksızın herkesin ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını teminat altına alma yükümlülüğü vardır.⁴⁸ Ancak Türkiye'deki mevcut "güvenlik" politikaları, sivil toplumun - özellikle feminist ve LGBTİ+ hareketlerin- ifade ve toplanma özgürlüklerini ihlal etmektedir. Kaos GL insan hakları raporlarına göre son yıllarda LGBTİ+'ların en fazla ihlale uğratıldığı alan genel olarak ifade özgürlüğü ve onun özel bir görünümü olan toplanma hakkıdır.⁴⁹

Lezbiyen*ler açısından ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma özgürlüğü ihlallerini incelediğimizdeyse bu ihlallerin yalnızca eylem ve gösterilere müdahale şeklinde olmadığı, dijital ortamlar da dahil açıkça nefret söylemi, sözlü/ psikolojik şiddet ve taciz yollarıyla karşımıza çıktığını görüyoruz. Lezbiyen*ler, cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimleri nedeniyle, kadın düşmanı, transfobik, ahlakçı hakaretlerle, kasten yanlış cinsiyetlendirme yoluyla aşağılama ve ölüm ya da tecavüz tehditleri şeklinde ortaya çıkan belirli çevrimiçi nefret ve şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır.⁵⁰ LGBTİ+'lara Dijital Şiddet araştırması⁵¹, dijital şiddete karşı koymak için, mevcut çözüm mekanizmalarına olan güvensizlikler nedeniyle, hedef gösterilen kişilerin kendi ifade özgürlüklerinden vazgeçtiğini ve otosansüre başvurduğunu bulguluyor. Araştırma görüşmecilerimizin kendilerini nefret söylemi ve tacizden korumak için başvurduğu yöntemler de bu bulguyu destekler nitelikte:

"Sosyal medyada görünürlüğüm yok imtina ediyorum çünkü partnerimin de güvenliğini düşünüyorum. Toplu bir fotoğraf bile mesela oradaki herkes benim kimliğim yüzünden ifşalanmış da olabilir."

"İfade etmiyorum kendimi sosyal medyada. Yeterince bedel ödediğimi düşünüyorum. Etrafımda bir sürü göze maruz kalıyorum zaten, bedel ödemeye mi geldim diye düşünüyorum. Dava neferi olarak da tanımlamıyorum kendimi ben aslında. Ben bedel ödemek istemiyorum"

⁴⁸ <https://kaosglderneqi.org/images/library/herkes-o-zgu-r-ve-es-it-dog-ar-web.pdf>

⁴⁹ <https://kaosglderneqi.org/images/library/lgbti-larin-i-n-san-haklari-raporu-2023-1.pdf>

⁵⁰ <https://europeanlesbianconference.org/wp-content/uploads/2021/03/ELC-submission-UN-IE-SOGI.pdf>

⁵¹ <https://kaosglderneqi.org/images/library/dijital-s-iddet-raporu.pdf>

artık. Benim yönelimim şudur cinsiyetim de budur gibi bir beyanda bulunmuyorum bu yüzden. Onlar kendini bana tanıtsınlar. Biz fakirden beyan istiyor muyuz? Ben de böyle gezmek istemiyorum. Çoğunluk kendini anlatsın artık diye düşünüyorum.”

Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü çerçevesinden baktığımızdaysa da LGBTİ+ aktivistleri ve derneklerin yürüyüş yapmaktan⁵² piknik düzenlemeye⁵³ ve birlikte çay içmeye⁵⁴ kadar toplu haldeki her etkinliği, idari yasaklar ve kolluk kuvvetlerinin saldırılarıyla engelleniyor. Bu ihlaller sırasında yaşanan hukuksuz gözaltılar sırasında kadınlar ya da kadın atanan kişiler çoğunlukla kolluk kuvvetinin orantısız şiddeti ve tacizleriyle karşı karşıya kalıyor.

“Neredeyse güvenlik soruşturması yapacak seviyeye geldik örgütlenip bir oyun oynayacağız diye. Futbol oynayacağız ama etkinlik mekanını söylemiyoruz. Neredeyse insanların gözlerini bağlayıp götüreceğiz.”

“Rektörden dolayı uğradığımız birçok şiddet var. Etkinliklerimiz iptal ediliyor. Resmi topluluk olamıyoruz. İç hizmetlerin şiddetine uğruyoruz. Peşimizden gelip bizi toplantı yaptığımız yerden çıkarıyorlar. Okuldayız ama okulda bir yerimiz bile yok toplantı yapabilmek için.”

“6284’te Danıştayda savunma yaptığım için ‘Duruşma LGBTİ+ destekçilerini birleştirdi’ gibi başlık attılar, hedef gösterildim. Bu linci birden fazla kere yaşadım. Sadece LGBTİ+ bir şeyi olmanız yeterli sizi hedef göstermek için. Bu da huzursuz ediyor, korkutuyor işte insanı...”

Barınma Hakkı

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, ayrımcılık yapılmaksızın herkesin uygun konuta erişim hakkını korur ve taraf devletlerin, konuta erişimde maddi veya fiili ayrımcılığa neden olan veya bunu devam ettiren koşulları ve tutumları önlemek, azaltmak ve ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri derhal almasını gerektirir.⁵⁵ Ancak LGBTİ+’lar halen aynı cinsiyetten çiftlere ev kiralanmaması, komşular tarafından taciz edilme, evlerinden tahliye edilme veya zorla çıkarılma⁵⁶, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliklerinden ötürü aile

⁵² <https://kaosgl.org/haber/onur-ayi-kronolojisi-yasaklar-lgbti-lari-durduramadi>

⁵³ <https://kaosgl.org/haber/onur-haftasi-macka-piknik-davasi-basladi-sikayetci-de-polis-tanik-da>

⁵⁴ <https://kaosgl.org/haber/kadikoy-kaymakamligi-lgbti-larin-cay-icmesini-de-yasakladi>

⁵⁵ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Madde 11 (1), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 7 sayılı Genel Yorum (E/1992/23), 1992 ve 20 sayılı Genel Yorum (E/C.12/GC/20), 2009, parag. 8.

⁵⁶ Konut hakkı Özel Raportörü raporu (A/70/270), 2015, parag. 49. Ayrıca bkz: Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, EU LGBT Survey: Results at a Glance, 2014, s. 18.

evinden atılma ya da öğrenci yurtlarına veya sığınma evlerine alınmama gibi barınma sorunlarıyla karşılaşmaktadır.

ILGA-Europe ve TGEU'nun çalışmasına⁵⁷ göre, eğitim ve istikrarlı istihdam önünde engeller oluşturan yapısal ayrımcılık, birçok trans lezbiyen*i kaçınılmaz bir yoksulluk ve evsizlik döngüsüne hapsolmek zorunda bırakmaktadır. Bu ayrımcılıktan en çok etkilenenler, belgelen(e)memiş trans göçmenler, trans gençler ve hayatta kalmak için seks işçiliği de dahil olmak üzere kayıt dışı veya suç teşkil eden ortamlara yönelme olasılığı daha yüksek olan beyaz olmayan kişilerdir. Bu işin kayıt dışı veya kriminalize edilmiş doğası, bu topluluklardaki transların şiddet, güvencesizlik, yoksulluk ve barınma istikrarsızlığı kısır döngüsüne hapsolmesine yol açma olasılığı daha yüksektir.

Kaos GL'nin yıllık insan hakları raporlarına yansıdığına göre, özellikle trans kadınlar olmak üzere LGBTİ+'lardan hem mülk edinirken hem de mülk kiralarken olağan dışı ve yüksek bedeller talep ediliyor, dolayısıyla da bu grupların barınma hakları kısıtlanıyor. Türkiye'deki mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklı sistematik ayrımcılık ve fırsat eşitsizlikleri, lezbiyen*lerin barınma olanaklarına eşit şekilde yararlanamadığını göstermiştir. Tek başına ya da aynı atanmış cinsiyetten partneri ile yaşayan lezbiyenler, seks işçisi lezbiyenler, çocuğuyla yalnız yaşayan lezbiyenler, yoksul lezbiyenler, aile içi şiddetten hayatta kalan lezbiyenler, mülteci lezbiyenler vb. barınma konusunda birçok ihlal ve engelle karşılaşmaktadır. 17 Mayıs Derneği'nin Yoksulluk raporuna⁵⁸ göre: "trans kadınların evlerinin seks işçiliği yaptıkları gerekçesiyle mühürlenmesi kolluk güçlerinin sıklıkla başvurduğu bir uygulama. Özellikle COVID-19 salgını sırasında bu müdahaleler daha fazla yaşandı. Örneğin, İstanbul Bayram Sokak ve Bornova Sokak'ta yaşayan trans kadınlar, 2021 yılında koronavirüs tedbirleri öne sürülerek defalarca gözaltına alındı ve evleri mühürlendi. Seks işçilerinin evlerinin usulsüz ve keyfi bir biçimde mühürlenmesi ve evlerine girişlerinin yasaklanması, onların hem barınma hem de çalışma olanaklarının ellerinden alınması anlamına geliyor." 2024 yılında da TBMM'ye verilen bir soru önergesi⁵⁹ sayesinde, "6 Şubat depremlerine Antakya'da yakalanan ve 4,5 saat göçük altında kalan 16 yaşındaki ikiz kardeşlerin, depremin ardından kayıtlarını aldıkları Alanya'daki Mevlüt Çavuşoğlu Spor Lisesi'nin yurdunda 'beraber

---

⁵⁷ <https://www.ilga-europe.org/files/uploads/2023/07/FRA-Intersections-Report-Trans-Non-binary.pdf>

⁵⁸ <https://www.17mayis.org/images/publish/pdf/ayrimciliktan-yoksulluga-turkiye-de-lgbti-lar-27-09-2022.pdf>

⁵⁹ <https://www.gazeteduvar.com.tr/birlikte-uyuduklari-icin-yurttan-atilan-cocuklar-meclis-gundeminde-haber-1660881>

uyumaları' gerekçesiyle 'eşcinsel' oldukları iddia edilerek yurttan çıkarılması” olayından haberdar olduk.

Mülteci ve göçmen lezbiyen*lerin barınma hakkına erişimine mercek tuttuğumuzda ise; “Barınma aşamasında gerek ev kiralama gerekse oturma sürecinde ev sahibi, emlakçı ve komşular ile olan karşılaşmalar LGBTİ ve mülteci kimliği temelinde çoğu durumda olumsuz deneyimleri içermektedir. Komşular ve ev sahiplerinin mültecilere yönelik tavrı sıklıkla yabancı düşmanlığı içermekte, bu sebeple ev verilmemekte ya da ancak yüksek fiyatlarla ev verilmektedir. Ev kiralanabilse dahi oturma sürecinde söz konusu kişilerce LGBTİ mültecilerin yer yer özel hayatlarına müdahale edildiği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği nedeniyle ev sahibinin evden çıkarabildiği ve evden ayrılırken depozitoyu geri vermediği ifade edilmiştir. LGBTİ+ mülteciler ev sahibi ve evle ilgili yaşanan bu sorunlardan dolayı sık sık ev değiştirmek zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Araştırmalardan çıkan en önemli sonuçlardan biri LGBTİ+ mültecilerin her koşulda ev sahibi ve komşularla sorun yaşamamak ve evden çıkarılmamak adına “göze batmamaya” çalıştıklarıdır.”⁶⁰

Araştırmamız çerçevesinde görüşme yaptığımız lezbiyen/ biseksüel kadınlar da bu ayrımcılıkları destekler nitelikte deneyimlerden bahsetmiştir:

“Yurttan kimliğim sebebiyle çıkmak zorunda kaldım...”

“19’umda İstanbul’dan Bursa’ya taşındım. Ailemin yanında kendi kimliğimi keşfedemeyecektim ve bunu yaşamayacaktım biliyordum. Kendimi keşfetmek istiyordum özgürleşmek istiyordum, ne istediğimi giymeye kendim karar vermek istiyordum. Bu yüzden Bursa’ya taşındım. 10 yıldır da geri dönmedim aile evime.”

“Üniversitedeyken okulun tüm eylemlerine gökkuşağı bayrağı ile giderdim, LGBTİ+ çalışmaları kulübünün etkinliklerine ve kampüs içindeki eylemlerine de katılırdım. Yurttaki oda arkadaşım hem norm olan cis hetero kadın görünümü dışında olduğumdan hem de beni bir şekilde buralarda görmüş olmasından kaynaklı herhalde benim lezbiyen olduğumu bir şekilde öğrenmiş. Bir gün bana gelip şöyle dedi odadayken: yakın bir arkadaşımın oda arkadaşı lezbiyenmiş, ben bunu bilmiyordum onun yanında üstümü değiştirdim. Ya şimdi bana takıntı yaparsa? Benim yaşam alanımda bana bu şekilde saldırması ayrıca bunu kendinde hak görmesi her açıdan çok kötü bir deneyimdi. ”

---

⁶⁰ <https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lgbti-multeciler-ile-imtihani-web.pdf>

“Ev tutarken ben herkesin ödediğinin beş kat fazlasını vermek zorundayım mesela. Çünkü seks işçisiyim. Çünkü üstüne bir de lezbiyenim. Benim yanımda o erkek figürünü görmediğinde zaten bana kafasında bir kimlik oluşturmuş oluyorlar. Evi yaptırdım mesela, ev sahibinden parayı talep etme hakkım varken dahi sesimi çıkaramadım. Sırf o evde oturabilirsin demesi için bana sesimi çıkarmıyorum ve daha fazla para ödüyorum. Özellikle senin seks işçisi olduğunu ve evinde düzenli bir erkek figürü olmadığını öğrendiklerinde kolaydan para kazanıyor diye düşünüp kendilerinde hak görerek senden bu parayı talep ediyorlar. ”

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılar küresel olarak bir paradigma değişikliği yaratmıştır. Türkiye’de de AKP iktidarı süresince etkisini artıran muhafazakarlığın, kadınları birey olarak görmeyen, sadece “geleneksel aile” içinde ve annelik kimliği ile tanımlayan söylemleri ve uygulamaları gitgide radikalleşmektedir. Muhafazakar ideolojiler tarafından körüklenen cinsiyetçiliğin lezbiyen*lerin temel hak ve özgürlüklerinden faydalanmaları önündeki olumsuz etkileri ise heteronormativite, transfobi, ırkçılık, ahlakçılık, sağlamcılık, mülteci düşmanlığı gibi kesişimsel ayrımcılık pratikleriyle derinleşmektedir. Lezbiyen*ler kendilerini korumak için sıklıkla görünmez olmak zorunda bırakılırken çocukluktan yetişkinliğe maruz bırakıldıkları bu şiddet ailede, eğitim hayatında, kamusal alanda, iş yerinde ve sosyal çevrede de devam edebiliyor.

Lezbiyen*lerin insan hakları durumuna dair sonuç gözlemler:

- Türkiye’de mevzuatta koruyucu önleyici mekanizmaların yetersizliği ve adalet sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki işlevsizliği sebebiyle lezbiyen*lere karşı işlenen nefret suçları ve nefret söylemleri etkin soruşturulmamakta ve yargılanmamaktadır.
- Kamusal alanda lezbiyen*ler önyargı, nefret ve kötü muameleyle karşılaşırken bu hak ihlallerine karşı kolluk kuvvetlerine başvuru yapmaktan ve süreci yargıya taşımaktan çekinmektedirler. Bunun sebebi, kolluk kuvvetleri tarafından da maruz kalınabilecek taciz ve cinsiyetçi, ahlakçı, transfobik, vb. çoklu ayrımcılık deneyimleri; mevcut cezasızlık pratikleri dolayısıyla yargı mekanizmalarının hayatta kalan açısından olumlu sonuç vereceğine olan inançsızlıkları sebebiyle adalete erişememektedir.
- Lezbiyen/ biseksüel kadınlar ve non-binaryler, başta iş başvuruları olmak üzere her konuda cinsiyetçi/ transfobik/ lezfbobik ayrımcılıklarla karşılaşmakta, istihdam edilememe riski nedeniyle de açık kimlikleriyle çalışma hayatına katılamamaktadırlar.
- “Müstehcenlik” veya “trafiği tehlikeye atma” gibi gerekçelerle Kabahatler Kanunu ya da “trafiği meşgul etmek” gibi gerekçelerle trafik mevzuatı, seks işçisi trans kadınları

kriminalize etmek için kolluk kuvvetleri ve bekçiler tarafından keyfi bir şekilde kötüye kullanılmaktadır.

- Eğitim yurtlarında yapılan düzenlemelerde “genel ahlaka aykırı davranış”, “iffetsiz yaşam sürme” gibi kapsamı belirsiz, yoruma açık kriterlere başvurularak lezbiyen/ biseksüel kadınlar, non-binaryler ve interseksler aleyhine eğitim ve barınma hakkını ihlal eden uygulamalar yaşanmaktadır.
- Özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığına erişimde lezbiyen*lere dönük ayrımcılık içermeyen, ahlakçı ve fobik olmayan, kapsayıcı hizmetler bulunmamaktadır.
- Özellikle de LBTİ+ ve feminist insan hakları savunucuları terörist olarak damgalanmakta, hedef gösterilmekte, ifade ve örgütlenme özgürlükleri kısıtlanmaktadır. LGBTİ+ örgütleri ise siyasilerin LGBTİ+ karşıtı vaatleri, LGBTİ+ derneklerini etkinlik yapamaz hale getirecek denetimler ve yasaklarla yıldırılmaya çalışılmaktadır.
- Mülteci ve sığınmacı LBTİ+lar cinsel kimliklerinden dolayı uğradıkları kişisel ayrımcılıkları istihdam, barınma, sağlığa ve adalete erişim gibi alanlarda Türkiye vatandaşı LGBTİ+lardan daha ağır hissetmektedir. Cinsel kimlik ayrımcılıklarının yanında yabancı düşmanlığına da maruz kalmakta ve üçüncü ülkeye iltica başvuru süreçleri zorlaştırılmaktadır.